

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΥΠΟΛΗ)

Βασιλική Μπαμπουτζάνη

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

- Η **Αγία Σοφιά** ή **Αγία Σοφία** (**λατινικά**: *Sancta Sophia* ή *Sancta Sapiientia*), επισήμως αποκαλούμενη **Μέγα Τζαμί της Αγίας Σοφίας**^{[1][2][3]} (**τουρκικά**: *Ayasofya-i Kebîr Câmî-i Şerîfi*), γνωστή και ως **Ναός της Αγίας του Θεού Σοφίας** ή απλά, **η Μεγάλη Εκκλησία**,^[4] είναι χριστιανικός ναός, ο οποίος στη συνέχεια μετετράπη σε ισλαμικό τέμενος και αργότερα σε μουσείο. Βρίσκεται στην **Κωνσταντινούπολη**.
- Από το 537 (ο ομώνυμος ναός του 360 που είχε ανεγερθεί στο ίδιο σημείο, απαλλοτριώθηκε προς θεμελίωση του υπάρχοντος)^[5] μέχρι το 1453 λειτουργούσε ως **βυζαντινός χριστιανικός καθεδρικός ναός** της πόλης, με εξαίρεση την περίοδο 1204–1261, κατά την οποία ήταν **ρωμαιοκαθολικός** ναός. Μετά την **άλωση της Κωνσταντινούπολης** μετετράπη σε **ισλαμικό τέμενος**, ενώ το 1934 σε **μουσειακό** χώρο (*Ayasofya Müzesi*). Στις 10 Ιουλίου 2020, ανακοινώθηκε η δεύτερη ιστορικά μετατροπή του σε ισλαμικό τέμενος, από τον πρόεδρο της **Τουρκίας**. Στο σημείο όπου ανεγέρθηκε η Αγία Σοφία υπήρχε ομώνυμος ναός^[5] κτισμένος επί **Κωνσταντίνου Α΄** και **Κωνσταντίνου Β΄**, ο οποίος, όμως, κήκε κατά τη **Στάση του Νίκα** (532 μ.Χ.). Ανήκει στις κορυφαίες δημιουργίες της **βυζαντινής ναοδομίας**, όντας πρωτοποριακού σχεδιασμού και αρχιτεκτονικής συνθέσεως, και υπήρξε σύμβολο της πόλης, τόσο κατά τη βυζαντινή όσο και κατά την οθωμανική περίοδο όσο και σήμερα. Το παρόν κτήριο ξεκίνησε να ανεγείρεται το 532 και εγκαινιάσθηκε στις 27 Δεκεμβρίου του 537^[5], επί βασιλείας του **Ιουστινιανού Α΄**, από τους **Μικρασιάτες** μηχανικούς **Ανθέμιο** από τις **Τράλλεις** (σημ. Αϊδίνιο) και **Ισίδωρο** από τη **Μίλητο**. Στο ίδιο σημείο, επί του πρώτου λόφου της Κωνσταντινούπολης και σε μικρή απόσταση από το **Μέγα Παλάτιον** και τον **Ιππόδρομο** της πόλης, είχαν χτιστεί παλαιότερα δύο ακόμα ναοί που καταστράφηκαν, επίσης, από πυρκαγιά.
- Το οικοδόμημα ακολουθεί τον αρχιτεκτονικό ρυθμό της **τρουλαίας βασιλικής** και συνδυάζει στοιχεία της πρώιμης βυζαντινής ναοδομίας, σε πολύ μεγάλη κλίμακα. Αρχιτεκτονικές επιρροές της Αγίας Σοφίας εντοπίζονται σε αρκετούς μεταγενέστερους ορθόδοξους ναούς αλλά και σε οθωμανικά τζαμιά, όπως στο **τέμενος του Σουλεϊμάν** και στο **Σουλταναχμέτ τζαμί**.^[6] Εκτός από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό της, η Αγία Σοφία ξεχωρίζει επίσης για τον πλούσιο εσωτερικό διάκοσμό της, που ωστόσο υπέστη σοβαρές καταστροφές κυρίως από τους Τούρκους κατακτητές κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας.

ΤΑ ΕΓΚΑΪΝΙΑ ΚΑΙ Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΉ ΠΕΡΪΟΔΟΣ

- Το κτίσιμο του ναού που διατηρείται έως σήμερα δρομολογήθηκε από τον αυτοκράτορα [Ιουστινιανό Α'](#).[\[8\]](#) Ως αρχιτέκτονες του ναού ορίστηκαν οι [Μικρασιάτες γεωμέτρεις Ανθέμιος](#) από τις Τράλλεις και [Ισίδωρος](#) από τη Μίλητο. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα και τα εγκαίνιά του τελέστηκαν στις [27 Δεκεμβρίου](#) του [537](#). Τότε, σύμφωνα με το θρύλο, ο Ιουστινιανός αναφώνησε «Δόξα τω Θεώ τω καταξιώσαντί με τοιούτον έργον επιτελέσαι. Νενίκηκά σε, Σολομόν!»,[\[9\]](#) θέλοντας έτσι να εκφράσει το θαυμασμό του για το μνημείο το οποίο ήταν πιο θαυμαστό από τον [Ναό του Σολομώντα](#) στα [Ιεροσόλυμα](#). Τριακόσια και πλέον εκατομμύρια χρυσών δραχμών, κατ' αντιστοιχία, είχαν δαπανηθεί για την ανέγερση αυτού του Ναού. Τα "θυρανοίξια" της Αγίας Σοφίας ακολούθησαν διανομές χιλιάδων ελαφιών, βοών, προβάτων και ορνίθων και χιλιάδων μοδίων σίτου στους φτωχούς καθώς και πολυήμερη πανήγυρη.
- Στο προαύλιο του ναού λέγεται πως υπήρχε κρήνη, στην οποία ανεγράφετο η [καρκινική φράση](#) «ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑΜΗΜΟΝΑΝΟΨΙΝ» (νίψον ανομήματα μη μόναν όψιν, δηλ. ξέπλυνε τις αμαρτίες σου και όχι μόνο το πρόσωπό σου). Η φράση αυτή, αν αναγνωσθεί ανάποδα (από δεξιά προς τα αριστερά) αποδίδει τις ίδιες λέξεις και επομένως και το αυτό νόημα. Την εποχή του Ιουστινιανού, η Αγία Σοφία είχε χίλιους κληρικούς.[\[10\]](#) Η νεαρά του Ηρακλείου, που βασίλεψε τον έβδομο αιώνα μας αναφέρει:[\[10\]](#)
 - Πρεσβυτέρους ... 80
 - Διακόνους ... 150
 - Διακόνισσες ... 40
 - Υποδιάκονους ... 70
 - Αναγνώστες ... 160
 - Ψάλτες ... 25
 - Θυρωρούς ... 75

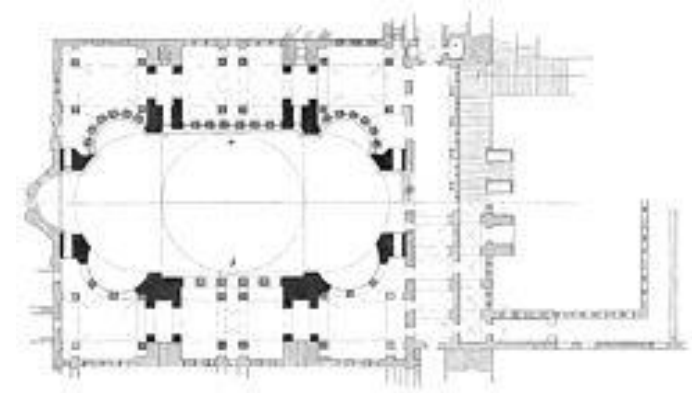
ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΉ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΙΚΉ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

- Είκοσι χρόνια μετά τα πρώτα εγκαίνια, εξαιτίας των σεισμών του 557, ο τολμηρότατος στη σύλληψη και κατασκευή, για την εποχή του, θόλος κατέπεσε και συνέτριψε την αψίδα παρά τον ιερό άμβωνα, τον ίδιο τον άμβωνα, το κιβώριο και την Αγία Τράπεζα. Ο ανιψιός του Ισιδώρου, ο Ισιδώρος ο νεότερος, ανέλαβε και έκτισε το νέο θόλο που υφίσταται μέχρι σήμερα. Μια περιγραφή του παραδίδεται από τον ιστορικό Αγαθία, από την οποία συμπεραίνεται πως ο αρχικός τρούλος ήταν μάλλον ευρύτερος και χαμηλότερος από το δεύτερο¹⁶¹. Στις 24 Δεκεμβρίου του 563 υπό τον Πατριάρχη Ευτύχιο τελέστηκαν τα δεύτερα εγκαίνια παρουσία του Αυτοκράτορα και του λαού της Κωνσταντινούπολης.
- Ο ναός αποτέλεσε σε όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας την έδρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και υπήρξε ο σημαντικότερος ναός της Ορθόδοξης εκκλησίας.
- Κατά την περίοδο των Σταυροφοριών και συγκεκριμένα την περίοδο 1204-1261, ο ναός έγινε Ρωμαιοκαθολικός και μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 μετατράπηκε σε μουσουλμανικό τέμενος. Αυτές τις περιόδους η Αγία Σοφία υπέστη τεράστιες ζημιές, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της άλωσης από τους Φράγκους.
- Επιπλέον, κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πραγματοποιήθηκαν στο ναό σημαντικές καταστροφές, καθώς ασβεστώθηκαν οι τοιχογραφίες εξαιτίας της ισλαμικής θεώρησης της απεικόνισης του ανθρώπινου σώματος ως βλασφημίας. Ο ναός με την σπουδαία αρχιτεκτονική του αποτέλεσε πρότυπο για την κατασκευή διαφόρων τεμενών, ανάμεσα στα οποία βρισκόταν και το Μπλε Τζαμί.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΉ

- Ο ναός είναι κτισμένος σε αρχιτεκτονικό ρυθμό βασιλικής με τρούλο. Ο κυρίως χώρος του κτίσματος έχει σχήμα περίπου κύβου. Τέσσερις τεράστιοι πεσσοί, (κτιστοί τετράγωνοι στύλοι), που απέχουν μεταξύ τους ο ένας από τον άλλο 30 μ., στηρίζουν τα τέσσερα μεγάλα τόξα πάνω στα οποία εδράζεται ο τρούλος, με διάμετρο 31 μέτρων. Ο τρούλος δίνει την εντύπωση ότι αιωρείται εξαιτίας των παραθύρων που βρίσκονται γύρω στη βάση του (ο σύγχρονος ιστορικός Προκόπιος λέει: ...δίνει την εντύπωση ότι είναι ένα κομμάτι ουρανού που κρέμεται στη γη...).
- Γενικά ο ναός είναι ορθογώνιο οικοδόμημα μήκους 78,16 μ. και πλάτους 71,82 μ. κτισμένο στη ΝΔ. πλευρά του πρώτου λόφου της Πόλης με κατεύθυνση ΝΑ. Περιβάλλεται από δύο αυλές την βόρεια και την δυτική καλούμενη και αίθριο. Συνορεύει Ν με τα Πατριαρχικά κτίρια τα οποία συνδέονταν με το Αυγουσταίο, τη μεγάλη δηλαδή πλατεία που βρισκόταν το λαμπρό από πορφυρό μάρμαρο άγαλμα της Αυγούστας Ελένης. Στο κτίσιμο της Αγιά Σόφιας εργάστηκαν περίπου 600 άτομα
- Εσωτερικά ο Ναός διαιρείται από δύο κιονοστοιχίες εξαρτώμενες από τους πεσσούς σε τρία κλίτη. Ο όλος Ναός αποτελείται από τα εξής μέρη:

ΤΑ 3 ΚΛΙΤΗ

- Αίθριο

Υπαίθρια μαρμαρόστρωτη και περίστυλη αυλή στο μέσον της οποίας ήταν η "κοιμή φιάλη" η μαρμάρινη κρήνη που έφερε την ονομαστή **καρκινική επιγραφή** «*ΝΙΨΘΩΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ*» (δηλ. πλύνε τις αμαρτίες, όχι μόνο το πρόσωπο). Στο αίθριο επίσης φέρονται κάποια ίχνη οικοδομήματος.

- Έξω και κυρίως νάρθηκας

Πύλες από το αίθριο οδηγούν στον έξω νάρθηκα και από αυτόν άλλες πέντε πύλες οδηγούν στον εσωτερικό νάρθηκα, από τις οποίες η μεσαία πύλη λέγεται και Μεγάλη ή **Ωραία Πύλη**. Από τον έσω νάρθηκα εννέα πύλες, τρεις ανά κλίτος οδηγούν στον κυρίως Ναό. Οι τρεις μεσαίες εξ αυτών καλούνται **Βασιλικές πύλες** επειδή εξ αυτών εισήρχετο ο Αυτοκράτορας στις επίσημες τελετές. Και οι δύο νάρθηκες καταλαμβάνουν περίπου το ίδιο πλάτος του Ναού με μικρό μήκος εισόδου ο καθένας. Εκατέρωθεν του νάρθηκα διασώζονται προσαρτήματα μεγάλης ιστορικής σημασίας. Το προς Ν. εκαλείτο Προπύλαιο του Νάρθηκα ή Ωραία Πύλη που από τον 10ο αιώνα ήταν η κύρια είσοδος στον Ναό. Δεξιά αυτού του προπυλαίου ήταν το **αποδυτήριο** (μητατώριον) όπου ο Αυτοκράτορας κατά την είσοδό του άλλαζε το **τζιτζάκιο** και φορούσε το **σαγίο**. Πάνω από τον έσω νάρθηκα είναι ο **γυναικωνίτης**, εξ ου και το όνομα "νάρθηξ γυναικωνίτιδος" η είσοδος στον οποίο οδηγούσε άλλο προαύλιο της Β. πλευράς (στο σχέδιο κάτω πλευράς).

Κύριος Ναός

Σχέδιο της Αγίας Σοφίας το 1877

Η είσοδος στον κυρίως Ναό, όπως προαναφέρθηκε, ήταν οι τρεις Βασιλικές πύλες και οι έξι, ανά τρεις εκατέρωθεν, του έσω **νάρθηκα**. Ο κυρίως Ναός χωρίζεται σε τρία κλίτη (στοές θα λέγαμε σήμερα), των οποίων το μεσαίο είναι διπλάσιου πλάτους των εκατέρωθεν. Το εσωτερικό σχέδιο είναι απλό. Τέσσερις πεσσοί, κτιστοί στύλοι, συνδέονται μεταξύ τους με υπερώα τόξα στα οποία και φέρονται επιθόλια τόξα συναποτελώντας έτσι μια περιμετρική βάση επί της οποίας και εδράζει ο τεράστιος θόλος. Η περιμετρική βάση φέρει πλήθος στυλιδίων υπό μορφή παραθύρων από τα οποία και ολόκληρος ο Ναός κατακλύζεται από το φως. Η όλη κατασκευή παρουσιάζει πράγματι την εντύπωση μια αρμονίας φωτός και αρχιτεκτονικής. Τα 100 αυτά παράθυρα, 40 επί της στεφάνης του θόλου και τα υπόλοιπα στα ημιθόλια, τις κόγχες και τους τοίχους προσδίδουν την εικόνα της ανακρέμασης του θόλου από τον ουρανό, οι δε ακτίνες του Ήλιου που εισέρχονται στο χώρο δίνουν την εντύπωση να άγονται από τους ουρανούς. Γενικά τα τόξα, τα ημιθόλια και ο εκπληκτικός θόλος στηρίζονται στους τέσσερις πεσσούς οι λίθοι των οποίων φέρονται στερεομένοι με χυτό μόλυβδο και σιδερένιους μοχλούς. Στη δε κατασκευή του θόλου έχουν χρησιμοποιηθεί ελαφρόπετρες από τη **Ρόδο** που φέρουν την επιγραφή "Μεγάλης Εκκλησίας του Κωνσταντίνου". Εξωτερικά και επί της κορυφής του θόλου φερόταν ο μέγας "ερυσίπτολις σταυρός" (=έρεισμα της πόλης), που έχει αντικατασταθεί με την ημισέληνο.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Χρονολογία	Γεγονός
324	Ο Μέγας Κωνσταντίνος ξεκινά το χτίσιμο της Αγίας του Θεού Σοφίας
360	Ο Κωνσταντίνος Β' ολοκληρώνει το χτίσιμο του ναού και κάνει τα εγκαίνια του
404-405	Ο Θεοδόσιος Β' προχωρά σε σημαντικές βελτιώσεις στην κατασκευή του ναού
532	Ολοκληρωτική καταστροφή του πρώτου ναού στη Στάση του Νίκα
532 - 537	Ανέγερση του σημερινού ναού από τους Ισίδωρο και Ανθέμιο. Θυρανοίξια από τον Ιουστινιανό
558	Κατάρρευση του τρούλου του ναού, ο οποίος ήταν αρκετά χαμηλός
558 - 563	Ανακατασκευή του τρούλου του ναού, σε ψηλότερο και πιο λεπτό, από τον Ισίδωρο Β'

<u>989</u>	Δεύτερη κατάρρευση του τρούλου και ανακατασκευή του από τον Αρμένιο Tradt
<u>1204</u>	Μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε ρωμαιοκαθολικό ναό
<u>1261</u>	Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος ανακτά την Πόλη και επαναφέρει την ορθόδοξη λατρεία στην Εκκλησία
<u>1453</u>	Άλωση της Πόλης από τους Οθωμανούς και μετατροπή του ναού σε ισλαμικό τέμενος
<u>1935</u>	Μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε μουσείο από τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ
<u>2020</u>	Πραγματοποιείται η δεύτερη ιστορικά μετατροπή του ναού σε τέμενος

